

Oponentský posudek diplomové práce

Magisterský program KŘS UK FHS v Praze

Název práce:	Chráněné bydlení pro osoby s fyzickým postižením
Jméno studenta:	Bc. Olga Košťálková
Posudek vypracovala:	Lada Furmaníková
Datum:	23. 8. 2013

V předložené diplomové práci s názvem „**Chráněné bydlení pro osoby s fyzickým postižením**“ se prolíná několik témat. V její anotaci je uvedeno, že „**prvotním záměrem práce bylo prozkoumat využití, případně absenci, metodických materiálů ve vztahu k chráněnému bydlení a na základě těchto zjištění navrhnout jejich úpravy či doplnění. Dále nahlédnout do důvodů, které způsobují nedostatek chráněného bydlení pro osoby s fyzickým postižením oproti možnostem pro osoby s postižením mentálním**“ (s. 7). Hned úvodu se však dozvídáme, že cílem práce je „**zmapovat současnou situaci v oblasti transformace sociálních služeb a chráněného bydlení. Prostudovat dostupné materiály pro podporu uskutečnění tohoto přechodu a ověřit jejich využitelnost v praxi. Na základě výsledků šetření pak navrhnout doplňující doporučení k úspěšnému vzniku, zavádění a provozování chráněného bydlení pro poskytovatele sociálních služeb.**“ (s. 10).

V práci je tak nakonec věnován prostor příliš mnoha tématům, které spolu souvisí jen velmi vzdáleně a studentka tyto souvislosti neuvádí. Autorka tento rozpor přiznává až na s. 28 – „*Zde dochází k rozporu v této diplomové práci. Zabývám se deinstitutionalizací se zaměřením na přechod do chráněného bydlení osob s fyzickým postižením. V průběhu zpracovávání tématu jsem však zjistila, že se tato situace téměř nevyskytuje.*“. To však autorku nepřimělo ke změně tématu nebo zaměření celé práce. Domnívám se, že autorka se již při prvních úvahách o tématu měla v oblasti lépe zorientovat a vyjasnit si svůj záměr a cíle práce. Tak rozsáhlá témata by zasloužila jasnější uchopení a užší zaměření (např. pokud chtěla zůstat u tématu transformace sociálních služeb, v projektu MPSV ČR bylo zapojeno 1 zařízení, které poskytuje služby lidem k tělesným postižením a zde by se jistě nabízela řada vhodných témat, nebo mohla opustit téma deinstitutionalizace a věnovat se jiným aspektům podpory lidí s tělesným postižením). To je nejslabší stránkou práce a podle mého názoru i příčinou většiny obtíží, na které autorka v průběhu naráží.

V práci se tak studentka věnuje minimálně třem oblastem: (1) chráněné bydlení pro lidi s tělesným postižením (se zaměřením na nedostatečnou kapacitu této služby nebo na metodické materiály pro tento druh služby), (2) deinstitutionalizace sociálních služeb v podání MPSV ČR (tedy se zaměřením na lidi s mentálním a kombinovaným postižením) a (3) metodické materiály, které vznikly v Národním centru podpory transformace pro účely projektu transformace 32 ústavních zařízení. Celá práce (včetně výzkumného šetření) je pak v důsledku toho velmi roztržštěná, působí nekompaktním dojmem a čtenář neustále tápe, jak informace souvisí a k čemu se vlastně vztahují. Toto velmi široké zaměření způsobuje kromě nesouladu mezi názvem

práce, její anotací a obsahem i nesoulad v samotném obsahu práce a také velmi povrchní zpracování některých kapitol (např. v kapitole 2.6.3. Deinstitutionalizace v ČR z pohledu uživatelů autorka pouze uvádí, že přechod pro uživatele může být obtížný a tuto informaci doplňuje o příklad z konference).

Samotný text práce má celkem 108 stran a je rozdělen na dvě části: teoretickou a empirickou. Teoretická část má 66 stran, empirická 35 stran.

Teoretická část je věnována v sedmi kapitolách těmto tématům: deinstitutionalizaci, sociálním službám pro lidi se zdravotním postižením, chráněnému bydlení, individuálnímu plánování a metodickým materiálům. Kromě již uvedených nejasností k zaměření práce, které se odráží v celém zpracování teoretické části, mám k textu ještě následující výhrady:

- Text obsahuje informace z nejasných nebo neuvedených zdrojů, které nejsou podloženy teorií, ani výzkumy, nebo jsou s nimi dokonce v přímém rozporu. Například na s. 17 je uvedeno schéma a domněnka, že *„prvním hybatelem procesu změny, v tomto případě transformace sociálních služeb, je potřeba uvnitř společnosti, která poukazuje na nepříznivost současné situace.“*, přestože zkušenosti – a také výzkumy - z VB, USA i ČR ukazují, že hybatelem změn je obvykle významná osoba ve vedení organizace. Opakovaně jsou taková tvrzení uváděna také např. v celé kapitola 4.4. Autorka zde např. uvádí, že charakteristikou služby chráněné bydlení je, že *„služba umožní uživatelům postupný přechod k samostatnému životu mimo ústav či rodinu“* (s. 51). To však opět neodpovídá ani zkušenostem poskytovatelů, ani odborné literatuře, ani službu tímto způsobem nevymezuje legislativa (naopak se ukazuje, že vzhledem k limitům uživatelů budou někteří z nich potřebovat podporu neustále – a možná se tato podpora bude dokonce zvyšovat - a pravděpodobně u nich nikdy nedojde k přechodu do samostatného bydlení) nebo že *„rozvoj uživatelů by měl být nedílnou součástí služby“* (s. 63), což je minimálně velmi diskutabilní vzhledem k obsahu služby a cílům sociálních služeb obecně.
- Autorka také často neadekvátně zobecňuje (např. s. 35, kde autorka prezentuje obtíže při poskytování ústavních sociálních služeb jako obecné obtíže všech poskytovaných služeb, tedy i terénních a ambulantních nebo s. 48, kde uvádí, že *„úhrada uživatelem je při naplnění kapacity služby trvalým a jistým zdrojem financí“*, přestože řada služeb je poskytována bezplatně a uživatel tak poskytovateli nic nehradí).
- Studentka nerozlišuje odbornost zdrojů. Na některých místech (zejm. v kapitole 4) studentka neadekvátně využívá jednotlivé metodiky a vnitřní materiály poskytovatelů konkrétních sociálních služeb jako by to byl odborný text, aniž by tyto podrobila nějaké kritické analýze nebo alespoň srovnání, nebo aby alespoň uvedla, že se jedná pouze o příklad nebo ilustraci (např. s. 53, kde principy poskytování služby Slezskou diakonií prezentuje jako obecné principy poskytování služby CHB nebo s. 56, kde podobně prezentuje důvody k ukončení služby v CHB Fokus Mladá Boleslav).
- V poslední kapitole teoretické části autorka představuje (stručně popisuje) metodické materiály týkající se *„řízení procesu transformace sociálních služeb“* (s. 65). Není jasné, podle jakého klíče se tam jednotlivé publikace do tohoto výběru dostaly, když - kromě v předchozích částech velmi hojně citovaného textu

Johnové a Čermákové z roku 2002 - jsou tam pouze některé materiály zpracované Národním centrem podpory transformace. Materiál zohledňující přímo potřeby lidí s tělesným postižením „Bydlení (nejen) pro lidi se zdravotním postižením“¹, který by bylo možné vzhledem k zaměření práce pokládat za klíčový (je věnován úpravám bydlení pro lidi s obtížemi v pohybu) zde chybí.

- Teoretická část práce je založena především na téměř nekritickém využívání materiálů MPSV ČR a Národního centra podpory transformace, zatímco odborné texty nejsou příliš využity (kromě Hamlinové a Oakse vůbec nejsou citováni zahraniční odborníci v oblasti deinstitucionalizace jako Emerson, Felce, Mansell ad.). Tato část také obsahuje dlouhé pasáže, kde je jen uváděn obsah zákona o sociálních službách a vyhlášky, případně jsou citovány výkladové materiály MPSV ČR k těmto dokumentům. Autorka uvádí v této části také chybné, neaktuální informace, které bohužel ukazují na absenci orientaci s tématu i v aktuální legislativě. Tak například uvádí (s. 43 – 44), že „dle přílohy č. 2 vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb.“ (s. 44) existuje 17 standardů kvality. Vychází zde především z materiálu Johnové a Čermákové z roku 2002, vyhláška však již od roku 2006 obsahuje z těchto standardů jen 15 a to ještě v upravené podobě (vč. odlišného pojmenování jednotlivých oblastí).

Empirická část bez jakéhokoli úvodu začíná „analýzou nabídky chráněného bydlení v ČR pro osoby se zdravotním postižením“ (s. 80), která je však spíše výpisem (seznamem) poskytovatelů služby chráněného bydlení z registru. Následuje výzkumné šetření, jehož cílem je „**zmapovat oblasti, ve kterých by poskytovatelé, kteří zřizují chráněné bydlení, potřebovali metodickou podporu a ověřit praktickou využitelnost stávajících metodických materiálů. Dále prozkoumat příklady dobré praxe v konkrétních oblastech zřizování a přesunu uživatelů do chráněného bydlení.**“ (s. 84). V této části není vůbec vyjasněno, na jakou cílovou skupinu se autorka bude zaměřovat, jen se zde opakuje již zmiňovaný rozpor, když opakovaně sděluje, že ji zajímá bydlení pro osoby s tělesným postižením, zatímco transformace se týká především osob s mentálním a kombinovaným postižením.

Těmto nejasnostem odpovídá výběr vzorku respondentů, který kromě dvou (z nichž jeden vůbec neprochází transformačním procesem) jsou všichni zaměřeni na poskytování služeb lidem s mentálním postižením, případně v kombinaci s dalším druhem postižení (tělesným, zrakovým atp.), stejně jako v obecnějším a velmi obširném zaměření obsahu rozhovorů s poskytovateli těchto služeb (s. 88 – 89). Z hlediska volby metod bych vzhledem k cílům rozhodně očekávala kromě rozhovorů analýzu dostupných metodických materiálů, která však úplně chybí (autorka pouze v teoretické části prezentuje jejich přehled a v části diskuse uvádí, že je považuje za „kvalitní a využitelné“ - s. 114).

Těmto nejasnostem odpovídá i zaměření a obsah zjištění, která jsou souborem zkušeností poskytovatelů v transformaci v různých oblastech (příprava na poskytování služby chráněného bydlení, výběr a zapojení uživatelů, financování atp.). Dále v kapitole 11 prezentuje odpovědi na výzkumné otázky, z nichž

1

http://www.trass.cz/TrassDefault.aspx?rid=51917&app=Article&grp=Content&mod=ContentPortal&sta=DetailFolder&pst=DetailFolder&p1=OID_INT_6479&p2=RoundPanel_BOOL_True&acode=77252868

hlavní 3 se týkají metodických materiálů a jejich využití, v doplňujících otázkách se zaměřuje na specifika služby pro lidi s tělesným postižením. V kapitole 12 jsou na 3,5 stranách prezentována hlavní zjištění a doporučení, která autorka „považuje za přínosné pro poskytování chráněného bydlení pro osoby s fyzickým postižením, některé z nich jsou však uplatnitelné pro poskytování chráněného bydlení obecně.“ (s. 110). Je nutno zopakovat, že je získala rozhovory s respondenty transformujících se zařízení, která obvykle ne příliš dlouhou dobu a často s původním personálem ústavních služeb poskytují převážně služby lidem s mentálním nebo kombinovaným postižením. Navíc tato hlavní zjištění nekorespondují s původním cílem diplomové práce ani otázkami.

V diskusi, stejně jako v závěru se pak autorka vrací k využívání metodických materiálů a uvažuje, proč nejsou v praxi využívány (to by samo o sobě bylo zajímavé téma). K tomu, aby udělala závěry, jí však chybí relevantní podklady.

Pokud se týká formální stránky práce, pak bych jen doplnila, že autorka nepoužívá jednotný způsob citování a některé zdroje uváděné v textu nejsou uvedeny v seznamu literatury (např. s. 22 - Lynn, Ashworth, 2010).

Otázky k obhajobě: -

Nedoporučuji práci k obhajobě.

Navrhovaný stupeň klasifikace: 4

Vypracovala PhDr. Mgr. Lada Furmaníková, Ph.D. dne 23. 8. 2013